

gyűjteménye kuratóriumának elnöke) találja meg a megfelelő szót: „kegyetlen sorskönyv”. Ő teszi fel a rendszerint a recenzensekre maradó kérdést is: „kiknek szól ez a könyv?”, kiknek is ajánlja? Cáfolja azt az elterjedt sommás ítéletet, miszerint a mai fiatalokhoz azért is nehéz eljutni, mert nem olvasnak, de úgy véli, hogy a „fiatalokhoz

leginkább a személyes, illetve családtörténeteken keresztül lehet eljutni, ezek tudják a leginkább megfogni” őket. Zinner Tibor könyve pedig méltán teljesíti ezt a feladatot.

Iff. Barta János
történész, professor emeritus
Debreceni Egyetem

**„Az ifjak tanítása oly nagy jó”
– tanulmányok Kovács Ágnes tiszteletére**
Szerk.: Fogarassy Zoltán – Mészáros Kálmán – Török Péter
Debrecen, 2021.

Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, 461 oldal

Szerencsésnek mondhatja magát az, aki már egyetemista korában találkozhat olyan meghatározó élményekkel, konferenciaszereplésekkel,

tanulmányokkal, amelyek befolyásolják pályáját, kibővítik ismereteit, érdeklődését. Ebben nagyon fontos szerep jut az egyetemi oktatóknak is. Az ő iránymutatásuk, támogatásuk hatása az évek során nemhogy elhalványulna az egykori diákokban, hanem épp ellenkezőleg; az önálló kutatómunka során kristályosodik ki igazán, mennyi tudással, hányféle szemlélet- és értelmezésmóddal gazdagították tanítványainkat. Ezen tanárok közé tartozik Kovács Ágnes is.

A Debreceni Egyetem egykori oktatója kutatásait az agrártörténet területén kezdte. Foglalkozott az úrbéresség kérdésével és a mezővárosokkal is. Figyelmét az uradalomtörténet széles spektruma sem kerülte el, doktori disszertációját a csongrád-vásárhelyi uradalom történetéből írta. Kutatásának fő irá-

nyát azonban mégsem az agrár-, hanem a nemesség-történet adta. Munkássága megkerülhetetlen azok számára, akik a Károlyi család történetével foglalkoznak. Már önmagában a Károlyi Sándorról szóló monográfiája is hangsúlyos, viszont a feleségével való levélváltás négy kötetben történő közreadása teszi igazán jelentőssé az életművet. Publikációi, forráskiadásai mellett a katedrán is igyekezett átadni tudását. A Kovács Tanárnő iránti tiszteletadásból egykori tanítványai közös munkával, közös elhatározásból hozták létre az ünnepi kötetet, amely Fogarassy Zoltán, Mészáros Kálmán és Török Péter szerkesztésében jelent meg.

Az impozáns, igényes borítóval ellátott kötet már első pillantásra is bármely könyvespolc egyik éke lehet. Pedig nem is a borító az, amely igazán értékesé teszi, hanem annak tartalma. Ez az adott kiadványra sokszorososan is igaz, ugyanis tanulmánykötetről lévén szó, nem csak egy történeti téma kibontásáról olvashatunk, hanem 25 szerző különböző kutatási eredményeibe nyerhetünk bepillantást a tollforgótól kezdve a debreceni királyi adókon, illetve Aszalay Ferenc levelén át egészen az Osváth család történetéig. A szerzők között megtaláljuk Kovács Ágnes pályatársait, a Magyar Nemzeti Levéltár Károlyi Kutatócsoportjának tagjait, illetőleg egykori hallgatóit, akik révén az ország több pontjáról, de még a

határon túlról is érkeztek tanulmányok Kovács Ágnes tiszteletére.

Bár a tanulmányok palettája valóban igen színes, ha kezünkbe vesszük a 461 lap terjedelmű könyvet, a tartalomjegyzéket végig olvasva, egyfajta tematikát fedezhetünk fel, amely tematika Kovács Ágnes munkássága, főbb szakterületei köré szerveződik. Ennek megfelelően a kötet írásainak nagy része a magyar koraujkor időszakát, mintegy 300 évet ölel fel. A nemesség- és uradalomtörténet területét hét tanulmány érinti, s szintén ezzel a számmal jellemezhetőek a Károlyi családhoz kapcsolható írások. A tanulmánykötetben olvasható további kutatási eredmények a politika- és hadtörténet egyes kérdéseit járják körül, de későbbi korok, így a reformkor, illetőleg a 20. század első évtizedei is időkeretet adnak egy-egy tanulmánynak. Továbbá egy középkori birtokviszonyokat vizsgáló írás is szerepel a kiadványban.

A kötetet Barta János köszöntője nyitja, a tanulmánykötet végén pedig az ünnepelt publikációs jegyzéke olvasható. Ezzel – mintegy kereket adva a könyvnek –, először megtudhatjuk Tanárnő pályafutásának állomásait, kutatásának irányát, az annak középpontját képező forrásközpontúságot, forrásfeldolgozást, mindezek kézzel fogható eredményét pedig az említett publikációs lista jeleníti meg.

A kiadványban szereplő tanulmányok – részben – Kovács Ágnes

eredményeihez is kapcsolhatóak, mivel egykori hallgatóinak útját egyengetve, írásaival, forráskiadványaival hozzájárult egy következő történészgeneráció eredményes kutatásához, amelynek gyümölcse jelen kötetben is megmutatkozik. Kovács Ágnes Tanárnő előtt tisztelegve a szerzők közül többen is követték az ünnepezt forrásalapú történetírást, így a 25 tanulmányból 6 tartalmaz forráskiadást is egyben.

Baráth Julianna és Mészáros Kálmán közös tanulmányával, forráskiadásával csatlakozik Kovács Ágnes fő munkájához, a Károlyi-levelezés feltárásához, sőt, kiegészíti azt. Károlyi Sándor Bercsényi Miklósnak 1705 és 1708 között küldött levelei közül a szerzőpáros 33 küldeményt közöl teljes terjedelmében. A forrásfeltáró munka azért is volt lényeges, mert a Bercsényi által küldött levelek közreadását már Thaly Kálmán elvégezte – hozzá kell tenni, ez nem jelenti a teljes levelezést. Károlyi válaszleveleink kiadására pedig 2021-ig kellett várni. Igaz, a munka még nem teljes, ugyanis a kötetben közölt 33 levél csak egy részét jelenti a Károlyi-Bercsényi levelezésnek, de már ez a 33 válaszlevél forráskiadása is bármely kutató számára nagy segítséget jelent.

A Károlyi-kliensek egyik tagjának, Szuhányi Mártonnak a karrierjéről értesülhet az olvasó Kujbusné Mecsei Éva tollából. A tanulmányban az egykori Szatmár vármegyei

alispán karrierjét és házasságát is megismerhetjük, amelyeket Szuhányi mind Károlyi Sándornak köszönhetett. Mint kliens, szoros kapcsolatot tartott fenn a grófi családdal, segítségükre volt a gyermekek tanításában, képviselte a Károlyiak véleményét és mindenben részletesen tájékoztatta őket. Ez a szoros kapcsolat, illetve az alacsonyabb társadalmi helyzet volt az, amely Szuhányi Mártonban évekig tartó kételyeket ébresztett a házassága kapcsán, mivel a gróf unokahúgát szándékozott elvenni. Mindezek mellett olvashatunk még az alispán birtokszerzéseiről, illetve a tanulmány végén Kujbusné Mecsei Éva Szuhányi egy, Károlyi Antalnak címzett levelét is közli.

A Zemplén megyei nemesség összetételének kérdését járja körül Barta János tanulmányában, így kapcsolódva Kovács Ágnes nemesség- és uradalomtörténetet érintő kutatásaihoz. Barta János az 1754–1755-ben készült országos nemesi összeírás, az 1785-ös taxalista névsor, továbbá a Lista Insurrectionalis, és az 1800-ban készült jövedelem összeírás módszeres tanulmányozásából vonta le következtetéseit, amelyeknek egyik konklúziója a zempléni nemesség rendkívül differenciált volta.

Gulyás László Szabolcs egy olyan középkori szöveg feltárásával gazdagította a kötetet, amelynek keltezési ideje ezidáig tisztázatlan volt. A latin nyelvű dokumentum írója nyolc oldalon keresztül meséli

el egy hosszú birtokper történetét, amely pernek maga is szereplője. A datálás mellett az író személye is tisztázatlan volt. Gulyás László Szabolcsnak azonban sikerült mindkettőt meghatároznia „Bolcs-hida urai” című tanulmányában. A birtokper mellett megismerhetjük a Hontpázmány és Borsa nemzetségbe tartozó egyes családok leszármazottjait, családi kapcsolatait. Gulyás tanulmányát illetően mindenképpen fontos kiemelni, hogy a latin nyelvű irat magyarázatát is közli.

A nemességkutatás témaköréhez kapcsolódik Seres István írása, aki egy 18. századi tanúvallomást használt alapul, hogy feltárja, az O'sváth család egyes tagjai milyen szerepet töltek be Thököly felkelésében. Seres ennek alapján sikerrel azonosít be két fivért, Istvánt és Pált. Vizsgálódását azonban kiterjesztette a Rákóczi-szabadságharc idejére is, amelyhez katonai összeírásokat használt fel.

A reformkor megjelenését a tanulmánykötetben Orosz István írása szolgáltatja, aki Debrecen 1849–50-ben készült adóösszeírását vizsgálta. Bár már ekkor a szabadságharc kormányzata új adórendszert vezetett be, a debreceni jegyzék a hagyományos adózási rendet tükrözi, amely szerint az adókiivetés alapja a háztelek, s az az után járó föld volt. Mindez lehetőséget adott arra, hogy Orosz István feltárja a város adózóinak társadalmi, vagyoni, foglalkozásbeli megoszlását. A tanulmány egyik lényeges eredménye, hogy

sikerült megállapítani, hogy a leggazdagabb debreceni adófizetők a mezőgazdaságból élők közül kerültek ki, számuk túlszárnyalta a kereskedőket is.

A zsidóság vallási emancipációjának sajtóvisszhangjával foglalkozik Prebuk Anikó „Felekezeti politika vagy liberális adósságtörlesztés?” című írásában. A 19. század utolsó évtizedének mozgalmát elemezve szerző a korabeli ellenzéki és kormánypárti orgánusok véleménycikkeit, illetve a különböző irányzatok képviselőinek nézeteit állítja szembe egymással.

A magyar koraujkor 17–18. századából, illetőleg a reformkorból az 1930-as évek Nyíregyházájára kaulozolja el az olvasót Bene János írása, amelyben a 12. gyalogezred kuruc hagyományörzését ismerteti. Az említett ezred II. Rákóczi Ferenc nevét 1930-ban vette fel, ami alapot szolgáltatott a kuruc hagyományok ápolásához, s éves ünnepek rendezéséhez. Az ezrednapot 1931. november 16-án tartották először, amelyet aztán hagyományosan minden évben megrendeztek, lövészzettel, kuruc esttel, díszkivonulással és díszszemlével, amelyeket a szerző a korabeli újságcikkek alapján tudott rekonstruálni.

A kötet időben, térben és témában szerteágazó tanulmányaiban minden érdeklődő megtalálhatja a történelem homályából feltárt ismert, és kevésbé ismert emberek sorsát, a Károlyi család tagjainak életútját, nemesi családok történetét,

olyan témákat tehát, amelyek nem csak önmagukban, de írójuk által is kapcsolódnak Kovács Ágneshez. A könyv elolvasása után nyomon követhető, hogy Tanárnő munkája hogyan inspirálta munkatársait és tanítványait. A tanulmánykötetet mindazoknak érdemes forgatni akik érdeklődnek a magyar koraiújkor,

Kovács Ágnes, illetve pályatársainak és egykori diákjainak kutatási eredményei iránt.

Veres Tünde
történész, segédlevéltáros
MNL Szabolcs-Szatmár-Bereg
Megyei Levéltára,
Nyíregyháza